

МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Гнатюк М. М.

У статті розглядаються можливості і загрози, які можуть постати перед Україною в процесі реалізації стратегії європейської інтеграції. Основний акцент у дослідженні зроблено на врахуванні досвіду країн, що вже приєднались до ЄС

Ключові слова: інтеграція, європейська інтеграція України, стратегія, угода про асоціацію.

The article examines the opportunities and threats that may face Ukraine in the process of European integration strategy. The author accentuated an experience of the countries that have already joined EU.

Keywords: integration, Ukraine's European integration, strategy, agreement on association.

Наслідки європейської інтеграції нашої держави важко передбачити, а тим паче – запропонувати механізм протидії негативним проявам цього процесу. Євроінтеграція є стратегічною метою України, що поєднує як зовнішні, так і внутрішні завдання, оскільки стосується не лише входження до ЄС, а й передбачає значні внутрішні перетворення. Таке складне поєднання різнопланових завдань із множинністю варіантів розвитку ситуації та наслідків, які важко спланувати, має значний потенціал флуктуації.

Європейський напрямок політики України досить добре описаний у науковій літературі. Зокрема, економічні питання окреслені в працях О. Шниркова, Ю. Макогона; правовим проблемам присвячені роботи І. Грицяка, В. Муравйова; політичні питання досліджуються у працях В. Копійки, О. Пристайко, Г. Перепелиці, О. Снігир та інших. Особливої уваги на сучасному етапі взаємин України та ЄС заслуговує формування стратегічного бачення пріоритетів, які доведеться коригувати після того, як буде підписано угоду про асоціацію. Мета статті – з'ясувати можливості та загрози стратегії приєднання України до ЄС, зокрема відповідь на питання: який потенціал змін містить у собі євроінтеграційна стратегія України та яким чином змінюються умови її реалізації?

Можливості євроінтеграційної стратегії України. Із наближенням до Євросоюзу національна економіка поступово інтегруватиметься в єдиний ринок із вільним переміщенням

товарів і послуг. Єдиний європейський ринок дасть можливість усім громадянам України без перешкод пересуватись територією країн-членів ЄС, навчатись чи працювати в будь-якій із цих країн. Принцип вільного руху товарів і послуг гарантує компаніям України доступ до ринку на території кожної із країн ЄС. Вільний рух капіталів та платежів дозволяє легко здійснювати фінансові операції, відкривати рахунки в банках, купувати акції компаній-нерезидентів чи нерухомість у країнах Євросоюзу.

Економічний ефект входження до спільного ринку, як свідчить досвід країн ЦСЄ, що приєдналися до ЄС, загалом є позитивним (табл. 1).

Таблиця 1. Оцінка переваг участі в єдиному ринку ЄС

Дослідження	Елементи єдиного ринку	Перевага від участі в єдиному ринку (% ВВП)
(Baldwin R., Francois J.F., Portes R.) [1]	Усі	ЦСЄ -7 ¹ : 1,5-1,8% ЄС-15: 0,2 %
(Lejour A.) [4]	Усі	Угорщина: 9%; Польща: 5,8% ЦСЄ-7: 5,3%; ЄС-15: 0-0,1%
(Maliszewska M.) [4]	– спільні зовнішні тарифи; – усунення митного контролю; – зменшення видатків на відповідність національним стандартам	Угорщина: 7% Польща: 3,4% ЄС-15: 0-0,17%

Оцінка можливостей, які відкриваються в окремих секторах економіки, є досить комплексною. Крім того, відмінність структури, рівня розвитку і особливостей національних економік не дозволяє використовувати досвід інших країн для передбачення можливих наслідків входження України до ЄС. Загальна тенденція свідчить, що практично не матимуть труднощів сектори, орієнтовані на експорт. А от сектори, які користуються протекцією уряду, перед вступом до Євросоюзу повинні вчасно і поступово пристосуватись до ринкових умов та стати більш ефективними і конкурентними [7].

Загалом для суб'єктів ринкових відносин відкриваються нові можливості: вихід їхньої продукції на ринки ЄС без митних та інших обмежень; спрощення системи сертифікації; доступ до європейського ринку державних замовлень, іноземних інвестицій, ресурсів фінансового ринку; перспективи використання європейських структурних фондів для фінансування проектів (особливо для малих і середніх підприємств); доступ до програм ЄС.

Приєднуючись до спільного європейського ринку, Україна отримує переваги від усунення фізичних, фіскальних і технічних перепон на кордонах у межах ЄС. Це дасть змогу зменшити чи повністю уникнути затрат, пов'язаних із митним контролем, адміністративними формальностями, утриманням товарів на кордоні, отриманням сертифікатів походження, які потрібні навіть у ЗВТ. Слід підкреслити, що більшість переваг від участі в спільному ринку Україна отримає ще до набуття членства в ЄС.

Попри позитивний ефект спільного ринку про можливість України швидкими темпами досягнути рівня розвинених країн говорити зарано. Вплив членства в Євросоюзі на економічне зростання країн, що приєдналися, не відбувається автоматично. Більш того, економічне зростання спостерігається не у всіх нових членах ЄС. Незважаючи на те, що з інтеграцією у великий спільний ринок зростає конкуренція й ефективність діяльності економічних суб'єктів, наявні відмінності між країнами не зникають. Прискорення темпів економічного зростання України після її вступу до ЄС варто очікувати після реструктурування, просторового і секторального переміщення продуктивних ресурсів країни.

Європейська інтеграція дає досить позитивний бюджетний ефект, особливо на початковому етапі вступу до Євросоюзу. Фактично бюджет ЄС слугує для забезпечення ефективного функціонування єдиного ринку, а отже передбачає усунення негативних проявів розширення, незалежно від того, чи це стосується регіону, економічного сектора чи країни. У цьому процесі важливу роль відіграє Спільна сільськогосподарська політика, Структурна політика і Регіональний фонд, на які витрачається близько 80% загального бюджету ЄС. Наприклад, видатки Євросоюзу на нових членів у 2004 р. сягнули 11,8 млрд євро із загальної суми 112,2 млрд (близько 10,5% бюджету). [3; 5]. Варто зазначити, що половину цієї суми (близько 5 млрд) нові держави-члени ЄС повернули до спільного бюджету в вигляді членського внеску. Таким чином,

¹ Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Словенія, Болгарія, Румунія.

допомога ЄС більш ніж удвічі перевищила внески нових членів до спільного бюджету.

У фінансовій перспективі на 2007-2013 рр. із загальної суми бюджету ЄС в розмірі 862 млрд євро близько 200 млрд буде направлено на розвиток нових держав. Приміром, Польща отримає 60 млрд євро [2, 102]. Нагадаємо, що 2006 року ВВП Польщі (офіційний обмінний курс) дорівнював 337 млрд євро, України – 82,36 млрд. За показником ВВП ПКС на душу населення Україна у 2,3 разу (17,4 тис. дол. США до 7,4 тис.) поступається Польщі, однак у 1,2 разу перевищує за кількістю населення. Таким чином, ми можемо окреслити обсяг необхідних видатків ЄС та темпи розвитку України, звичайно за умови збереження наявних принципів виділення коштів із бюджету Євросоюзу.

Наближення до ЄС, прискорення економічного зростання, покращення соціальних стандартів дасть змогу не лише підвищити добробут населення, а й сприяти формуванню української європейської ідентичності. Україна має історичну нагоду консолідувати українське суспільство навколо ідеї європейської інтеграції. Нині рівень суспільної підтримки євроінтеграції є значним (48,6%), однак більшість громадян України не відчувають себе європейцями, не усвідомлюють своєї належності до культури й історії європейського співтовариства. З часу Помаранчевої революції загальна картина самооцінки громадян практично не змінилася [6, 53-54]. Вочевидь, це зумовлено усвідомленням глибокого соціально-економічного «вододілу» між Україною і державами ЄС, різницею у стандартах життя.

Стратегія приєднання до ЄС відкриває нові можливості і для зовнішньої політики України. Використання переваг членства в ЄС і його можливостей значно збільшить потенціал і статус України в регіоні. Вплив на формування порядку денного ЄС перетворить Україну на регіонального лідера і провідника інтересів ЄС у Балто-Чорноморському регіоні. Чи не вперше за всю історію свого розвитку в Україні з'являється нагода збалансувати вплив Росії та позбутися залежності від змін внутрішньої ситуації в РФ.

Як держава-член ЄС Україна матиме нагоду ефективно переконувати інші держави у слушності власної позиції щодо багатьох питань, які розглядаються на рівні ЄС, що дозволить долучитись до формування його внутрішньої та зовнішньої політики і більш ефективно реалізовувати національні пріоритети.

Вступивши до Європейського Союзу, Україна отримає повне право брати участь у його політичному житті, адже долучиться до роботи його інституцій. Згідно з розподілом місць у Європейському парламенті, Україну зможуть представляти близько 60 представників, які разом із депутатами від інших країн визначатимуть інтереси

Союзу. Україна матиме свого представника в Європейській комісії, зможе відстоювати національні інтереси в Раді ЄС.

Важливий політичний аспект членства пов'язується з можливістю відповідного представництва громадян України у міжнародних установах ЄС, зокрема в Європейській комісії, в тому числі і на керівних посадах. Як повноправний член ЄС Україна нарівні з іншими державами братиме участь у формуванні законодавства Європейського Союзу та оперативному управлінні політиками. Це дасть змогу впливати на діяльність ЄС, який буде реалізовувати національні інтереси України, водночас дотримуючись інтересів як окремих країн, так і Євросоюзу загалом.

Україна також стане елементом системи міжнародних зобов'язань, суб'єктом яких є Європейський Союз, матиме можливість визначити свою позицію стосовно багатьох проблем та справ, що до цього часу були поза сферою її зацікавленості. Вона також відкриється для багатьох держав, міжнародних організацій та географічних регіонів світу, де її участь до цього часу була досить помірною.

Загрози євроінтеграційної стратегії України. Із розвитком подій в Україні та ЄС умови реалізації стратегії можуть значно змінитись і не завжди в кращий бік.

Євросоюз є сегментом міжнародної економіки, який характеризується високою продуктивністю праці, однак низькими показниками зростання ВВП. Після вступу до ЄС Україна може виявитись втягнутою у зони низького зростання – великі видатками на соціальні потреби, жорсткі норми регулювання ринку праці і вимогливі екологічні стандарти підвищують собівартість і знижують конкурентоспроможність. Відставання ЄС від інших світових економічних центрів – США і Японії – було досить помітним явищем впродовж останніх десятиріч.

Оцінюючи загрози втягнення України у зону низького зростання, потрібно зважати на відсутність усередненої тенденції для окремих країн. Так, показники зростання в різних країнах ЄС досить різняться – від менш як 1% до майже 11%. Спільний ринок ЄС дає значний потенціал росту менш розвиненим економікам, зокрема зростання рівня інвестицій, зменшення ризиків, реструктурування економік, впровадження нових технологій, більш ефективне використання економічних факторів. Як показує досвід приєднання країн ЦСЄ, економіки менш розвинених країн після нетривалої затримки переживають період динамічного економічного зростання, користуючись перевагами інтеграції з більш розвиненими економіками. Однак провідне значення матиме готовність України ефективно використовувати можливості, які дає єдиний ринок ЄС.

Потрібно також зважати на той факт, що ЄС перебуває в процесі трансформації. Збільшення кількості його членів веде водночас як до ускладнень вироблення ефективних політик, так і до зростання різноманітності і неоднорідності розвитку окремих регіонів і держав. На подолання внутрішніх проблем держави-члени ЄС витрачають значні кошти. Втім, ціна розширення не обмежується фінансовими видатками. Йдеться про вплив розширення на виконання довгострокових програм поглиблення європейської інтеграції, передбачених установчими договорами та стратегічними рішеннями ЄС. Ця плата незмірно вища, про що свідчать результати референдумів у Франції й Нідерландах щодо Конституційної угоди й уникнення референдумів щодо Лісабонської угоди в багатьох країнах ЄС задля полегшення процесу прийняття.

У Договорі про Європейський Союз і в рішеннях самітів Європейської Ради зафіксовано напрямки поглиблення європейської інтеграції: формування простору свободи, безпеки й правосуддя, складовою частиною якого є Шенгенський простір; реформа інституційної системи ЄС і підвищення її ефективності в умовах нового етапу поглиблення і розширення; здійснення ухваленої в 2000 р. у Лісабоні стратегії перетворення Євросоюзу на «найбільш динамічну й конкурентоспроможну економіку у світі, базовану на знаннях». Реалізація кожного із цих завдань в умовах постійного збільшення членів істотно ускладнюється і загрожує перетворенням ЄС на структуру із різними рівнями інтеграції, оскільки не всі члени європейського проекту готові поступитись своїм суверенітетом.

Особливо помітна тенденція до виокремлення різних рівнів інтеграції простежується в сфері економічного і монетарного союзу. Єврозона в результаті приєднання 12 нових держав стала структурою, що включає половину учасників ЄС, причому підсумки референдуму у Швеції, що надовго закрили шлях до вступу країни в Економічний та монетарний союз (ЕМС), відсунули терміни введення євро у двох інших країнах – Великій Британії та Данії.

При всіх розбіжностях і нюансах в оцінках наслідків останніх розширень є загроза неоднорідності інтеграційних процесів у ЄС. Після того як країн-учасників стало майже вдвічі більше, радикально змінюється зміст концепцій «інтеграції на різних швидкостях» та «посиленої співпраці», офіційно закріплених Маастрихтською угодою. При подальшому розширенні ЄС стартові позиції нових членів будуть суттєво відрізнятись і їм буде важко досягти необхідного рівня інтеграції, що загрожує «незавершенням» створення єдиного ринку в рамках ЄС навіть при повній відсутності бар'єрів на шляху руху товарів, послуг, осіб і капіталів. Все це визначає неабияке розширення діапазону різноманітних «швидкостей» у ЄС, зростання диференціації між

окремими його членами. Вже сьогодні наявні суттєві розбіжності в рівні економічного розвитку: так відношення між найзаможнішою і найбіднішою країною становить 8 до 1.

Прагнення зберегти досягнутий рівень інтеграції посилює вимоги до нових країн-членів, щоб вони були в змозі долучитись до інтеграційних процесів на рівні зі «старими» членами. З такою проблемою ЄС зіткнувся вже на початку 90-х рр., коли задля збереження домовленостей, закріплених у Маастрихтській угоді, перед країнами-кандидатами була поставлена вимога відповідності всьому *acquis*.

Наразі не відомо, наскільки успішно ЄС подолає період «поглинання» нових членів та які наслідки матиме подальше розширення. Однак за найбільш негативного і найоптимістичнішого прогнозу ймовірність посилення вимог до нових членів є майже неминучою. Так, у випадку погіршення бюджетної ситуації і необхідності значних фінансових вливань в економіку нових членів будуть підняті вимоги перед державами, які прагнуть приєднатися, щоб попередити таку ситуацію в майбутньому, чи навіть відкладений сам процес подальшого розширення. Успішне включення нових країн і поглиблення інтеграційних процесів у ЄС автоматично зробить вимоги більш жорсткими.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень.

У статті було здійснено спробу стратегічного аналізу одного із ключових національних пріоритетів України – приєднання до Європейського Союзу, в якому основну увагу зосереджено на можливостях та загрозах. Особливістю реалізації будь-якої національної стратегії є необхідність внесення постійних змін, зважаючи на обставини внутрішнього і зовнішнього характеру. Без сумніву, успіх стратегії залежатиме від спроможності керівництва держави оперативно реагувати і вносити необхідні корективи. Викладені можливості та загрози стосуються тих обставин, які вже сьогодні мають певний потенціал розвитку. Однак варто зазначити, що основний акцент було зроблено на врахуванні досвіду країн, що вже приєднались до ЄС.

Перспективним напрямом для подальшого опрацювання цієї проблематики буде здійснення наступних кроків стратегічного аналізу, зокрема визначення сильних та слабких сторін євроінтеграційної стратегії України.

1. Baldwin R., Francois J.F., Portes R. The Cost and Benefits of Eastern Enlargement: The Impact on the EU and Central Europe // *Economic Policy*. – 1997. – April. – P. 127-170. 2. *Biuletyn informacyjny*. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, 2006, № 1-2 (102). 3. European Commission's

Budgetary Statements. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/budget/index_en.htm 4. Maliszewska, M. EU Enlargement: Benefits of the Single Market Expansion for Current and New Member States. Studies & Analyses. – Warsaw: Center for Social and Economic Research CASE / 2004. – № 273. (43) 5. The Financial Framework for Enlargement. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key-documents/index_en.htm 6. Європейська інтеграція України: громадська думка // Національна безпека і оборона. – 2007, №5. – С. 51-68. 7. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС. – Київ: МЦПД, 2007. – Режим доступу: http://wto.in.ua/files/content/articles/fta_eu_impact.pdf

УДК 327(075.8)

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Шупілова Л. М.

У статті досліджено вплив глобалізаційних процесів на національну безпеку держав та визначення пріоритетів для України у проведенні зовнішньої і внутрішньої політики як суб'єкта регіональної безпеки.

Ключові слова: глобалізація, національна безпека, загрози, ризики, пріоритети зовнішньої і внутрішньої політики.

The paper researches the influence of global processes on national security of states and outlining the priorities for Ukraine in providing foreign and internal policy as a subject of regional security.

Keywords: globalization, national security, threats, risks, priorities of foreign and internal policy.

Сучасна ідея безпеки здебільшого уособлюється у дослідженнях проблем миру у світі, ніж у пріоритетах гарантування національної безпеки в окремо взятій державі. Загрози застосування воєнної сили зароджуються і розвиваються на фоні глобалізації як наслідок наявних протиріч у політичній, економічній та інших сферах міжнародної і національної безпеки окремо взятої країни.

Глобалізація – складний процес, що вміщує в собі глобалізацію і локалізацію, інтеграцію і фрагментацію, гомогенізацію та диференціацію. З одного боку, цей процес створює транснаціональні мережі індивідів, на життя людей істотно впливають події, що